

WARSZTATY DLA MŁODZIEŻY POLSKIEJ I IZRAELSKIEJ

„SPRAWIEDLIWI WŚRÓD NARODÓW ŚWIATA”

OŚRODEK „BRAMA GRODZKA – TEATR NN”, LUBLIN 2010.

OPRACOWANIE: IZABELA BŁASIAK, DOMINIKA MAJUK, BARTOSZ GAJDZIK.

KONSULTACJA: ROBERT KUWAŁEK, KRZYSZTOF STYCZYŃSKI.

TŁUMACZENIE: J. HEBRAJSKI – MIRIAM BORENSTEIN, J. ANGIELSKI – MILENA MIGUT.

Warsztat poświęcony jest tematowi Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Celem warsztatu jest zapoznanie młodzieży ze wspólną historią Sprawiedliwych i Ocalonych oraz potraktowanie jej jako obszaru spotkania pamięci Polaków i Izraelczyków o Sprawiedliwych i Ocalonych. Poprzez dbałość o Pamięć o Sprawiedliwych chcemy zbudować wspólną płaszczyznę dialogu pomiędzy młodzieżą polską a izraelską. Warsztat porusza kwestię warunków okupacji niemieckiej w Polsce (różniących się od innych krajów Europy) oraz dotyka problemu trudnej Pamięci Sprawiedliwych i Ocalonych zarówno w Polsce, jak i w Izraelu. Podczas tego spotkania młodzież szuka też odpowiedzi na pytanie, jak aktywnie pamiętać. Koncepcja warsztatu opiera się na zapoznaniu młodzieży z historią ocalenia rodziny żydowskiej z Chełma z dwóch perspektyw – Ratujących i Ocalonych. W tym celu wykorzystane zostaną fragmenty relacji historii mówionej, opowiedzianych przez Sprawiedliwą wśród Narodów Świata Adelę Grzesiuk-Dąbską oraz Ocalonego z Holocaustu Bencjona Drutina.

Czas warsztatu: 90 min.,

Grupa docelowa: młodzież ponadgimnazjalna z Polski i Izraela,

Ilość uczestników: max. 30 osób (15+15),

Ilość grup ćwiczeniowych: 4.

Po warsztatach uczestnicy będą umieć:

- wyjaśnić termin „Sprawiedliwi wśród Narodów Świata”, wytłumaczyć, kto i dlaczego nadaje taki tytuł,
- streścić historię Sprawiedliwego wśród Narodów Świata i Ocalonego z Holocaustu na przykładzie rodziny Grzesiuków i rodziny Gipszów,
- scharakteryzować motywy, jakimi kierowali się Ratujący Żydów podczas II wojny światowej,
- zrozumieć złożoność zagadnienia ratowania ludzkiego życia w sytuacji zagrożenia własnego życia oraz w kontekście realiów okupacyjnych,
- omówić problem ukrywania Pamięci o udzielaniu pomocy Żydom w rodzinach Ratujących i Ocalonych,
- analizować i świadomie korzystać z materiału źródłowego, jakim jest historia mówiona,
- rozpoznać i odrzucić stereotypy funkcjonujące w świadomości społecznej.

Materiały źródłowe:

1. Fragmenty relacji historii mówionej Adeli Grzesiuk-Dąbskiej, Sprawiedliwej wśród Narodów Świata, (nagr. Chełm 2007) – wersja audio i tekstowa.
2. Fragmenty relacji historii mówionej Bencjona Drutina, Ocalonego z Holocaustu, (nagr. Izrael 2009) - wersja audio i tekstowa.
3. Zdjęcia archiwalne i współczesne związane z historią rodzin Grzesiuków i Gipszów.
4. Skan plakatu informującego o zakazie udzielania pomocy Żydom na podstawie rozporządzenia gubernatora Hansa Franka z 15 października 1941 roku, nakładającego karę śmierci na Polaków za wszelkie formy pomocy Żydom.
5. Skan Ausweis'u Racheli Gipsz.

Materiały pomocnicze:

- etykiety samoprzylepne (20-40 sztuk),
- długopisy i markery (po 30 sztuk),
- papier formatu A3 z napisem: Sprawiedliwi wśród Narodów Świata (1 sztuka) – *mind map*,
- koperty A5 (30 sztuk),
- sprzęt do odtwarzania AUDIO.

Przebieg warsztatów

Powitanie i wprowadzenie do warsztatów (5 min.)

Prowadzący wita uczestników i informuje, że warsztat będzie dotyczył Sprawiedliwych wśród Narodów Świata.

1. Ćwiczenie – Napisz swoje imię (10 min.)

Potrzebne materiały: etykiety samoprzylepne (20-40 sztuk).

Uczestnicy warsztatów siadają w kręgu. Każdy uczestnik otrzymuje przylepny papier, na którym pisze swoje imię we własnym języku. Następnie Polacy pytają Izraelczyków, jak zapisać imiona po hebrajsku i pomagają Izraelczykom zapisać ich imiona w języku polskim. W rezultacie każdy uczestnik ma na przylepnym papierze napisane swoje imię w dwóch językach. Zapisane imiona są wspólnie powtarzane.

2. Ćwiczenie – Kim jesteście? (15 min.)

Potrzebne materiały: zestaw zdjęć [zał. 2.1], historia rodziny Grzesiuków i Gipszów [zał. 2.2].

Prowadzący dzieli uczestników na 4 grupy. W grupach uczestnicy powtarzają swoje imiona i są poproszeni o to, aby powiedzieli skąd sami pochodzą, skąd pochodzą ich rodziny oraz gdzie przebywały w czasie wojny.

Prowadzący informuje, że w trakcie warsztatu uczestnicy poznają historię polskiej rodziny Grzesiuków i żydowskiej rodziny Gipszów, która wydarzyła się w Chełmie w czasie II wojny światowej. Prowadzący rozdaje każdej grupie zestaw zdjęć [zał. 2.1], które związane są z tą historią i prosi, by uczestnicy nie odwracali ich na drugą stronę. Każda grupa próbuje sama odgadnąć, w jaki sposób osoby lub miejsca przedstawione na zdjęciach łączą się z tą historią (można podpowiedzieć, że na zdjęciach jest troje Sprawiedliwych wśród Narodów Świata i troje Ocalałych z Holokaustu). Następnie każda grupa odwraca zdjęcie na drugą stronę, gdzie znajduje się opis zdjęcia i sprawdza, czy jej przypuszczenia były słuszne. Każda grupa na forum przedstawia pozostałym uczestnikom warsztatów osoby ze swoich zdjęć. Prowadzący wiesza zdjęcia, grupując je według przynależności do rodzin i opowiada całą historię [zał. 2.2].

3. Ćwiczenie – Czy mnie słyszysz? (10 min.)

Potrzebne materiały: Karty pracy [zał. 3.1], relacja Adeli Grzesiuk-Dąbskiej [zał. 3.2], odtwarzacz AUDIO.

Uczestnicy pozostają w swoich grupach. Prowadzący rozdaje uczestnikom karty pracy ze spisanyimi relacjami Adeli Grzesiuk-Dąbskiej i Bencjona Drutina [zał. 3.1]. Uczestnicy wypełniają karty, odpowiadając na zawarte w nich pytania. Po uzupełnieniu kart odpowiedzi są odczytywane na forum. Jako podsumowanie Prowadzący odtwarza fragment relacji Sprawiedliwej wśród Narodów Świata, Adeli Grzesiuk-Dąbskiej [zał. 3.2].

4. Ćwiczenie – Not Holand, but Poland (30 min.)

Potrzebne materiały: Karta pracy [zał. 4.1], stanowisko 1: [zał. 4.2], [zał. 4.3], [zał. 4.4], [zał. 4.5], stanowisko 2: [zał. 4.5], [zał. 4.6], [zał. 4.7], stanowisko 3: [zał. 4.8], [zał. 4.9], [zał. 4.10], [zał. 4.11], [zał. 4.12], stanowisko 4: [zał. 4.13], [zał. 4.14], [zał. 4.15], kartka A3 z napisem: „Sprawiedliwi wśród Narodów Świata”.

Uczestnicy warsztatów pozostają w grupach. Prowadzący warsztaty tworzy 4 stanowiska pracy. Każda z grup kolejno wykonuje zadania przy stanowiskach. Przy każdym ze stanowisk znajdują się materiały źródłowe, numer z nazwą stanowiska i polecenie do wykonania. Każda z grup otrzymuje kartę pracy [zał. 4.1], którą wypełnia po zapoznaniu się z materiałami przy każdym ze stanowisk.

Stanowisko 1. Sytuacja ukrywania i warunki panujące w kryjówece.

Materiały:

- Numer i nazwa stanowiska.
- Kartka z poleceniem: Na podstawie przedstawionych materiałów proszę udzielić

odpowiedzi na pytanie, jakie warunki panowały w kryjówce? Proszę wybrać właściwą odpowiedź z przedstawionych propozycji i uzasadnić swój wybór.

- Relacje Sprawiedliwej wśród Narodów Świata Adeli Grzesiuk-Dąbskiej i Ocalonego z Holokaustu Bencjona Drutina – Kryjówka [zał. 4.2].
- Zdjęcie Bencjona Drutina w piwnicy, w której ukrywał się z matką i bratem [zał. 4.3].

Zadanie uczestników: Uczestnicy warsztatów zapoznają się z tekstami i zdjęciem, i na ich podstawie zastanawiają się nad pytaniem o warunki panujące w kryjówce. Udzielają odpowiedzi na kartach pracy [zał. 4.1], wybierając właściwą odpowiedź z przedstawionych propozycji i uzasadniając swój wybór.

Stanowisko 2. Zagrożenia w kryjówce.

Materiały:

- Numer i nazwa stanowiska.
- Kartka z poleceniem: Proszę zapoznać się z materiałami i zapisać na karcie pytanie, jakie chcielibyście zadać Sprawiedliwej wśród Narodów Świata.
- Relacje Sprawiedliwej wśród Narodów Świata Adeli Grzesiuk-Dąbskiej i Ocalonego z Holokaustu Bencjona Drutina – Zagrożenie [zał. 4.4].
- Opis postaw Polaków względem Żydów w czasie okupacji na podstawie 1) świadectwa Szlomo Gorzyczańskiego, 2) postaw wyróżnionych przez Barbarę Engelking, 3) komentarza [zał. 4.5].

Zadanie uczestników: Uczestnicy zapoznają się z materiałami. Zastanawiają się, jakie pytanie zadaliby Sprawiedliwej wśród Narodów Świata i zapisują je na kartach pracy [4.1].

Stanowisko 3. Warunki okupacji.

Materiały:

- Numer i nazwa stanowiska.
- Kartka z poleceniem: Jak można opisać warunki okupacji w Polsce?
- Relacje Sprawiedliwej wśród Narodów Świata Adeli Grzesiuk-Dąbskiej i Ocalonego z Holokaustu Bencjona Drutina – Sytuacja Żydów w Chełmie [zał. 4.6].
- Dokument: obwieszczenie o karze śmierci za udzielanie pomocy Żydom [zał. 4.7] i informacje o jego obowiązywalności jedynie w Polsce, w krajach Związku Radzieckiego i w Serbii.
- Zdjęcie Ausweisu (zaświadczenie o zatrudnieniu w okresie okupacji hitlerowskiej) Racheli Gipsz [zał. 4.8].
- Opis sytuacji problemowej: różny był stopień trudności w podejmowaniu decyzji o udzielaniu pomocy Żydom w poszczególnych krajach, a decyzja ta była uzależniona często od występujących okoliczności [zał. 4.9].

Zadanie uczestników: Uczestnicy warsztatów zapoznają się z materiałami, a następnie zapisują odpowiedź na karcie pracy [zał. 4.1].

Stanowisko 4. Kontakty po wojnie pomiędzy Ratującymi a Ocalonymi.

Materiały:

- Numer i nazwa stanowiska.
- Kartka z poleceniem: Po zapoznaniu się z materiałami proszę uzupełnić *mind mapę* na zasadzie skojarzeń i wiedzy.
- Relacje Sprawiedliwej wśród Narodów Świata Adeli Grzesiuk-Dąbskiej i Ocalonego z Holokaustu Bencjona Drutina – Kontakty po wojnie [zał. 4.10].
- Medal i dyplom "Sprawiedliwych wśród Narodów Świata" dla rodziny Grzesiuków [zał. 4.11].
- Papier formatu A3 – *mind mapa* z napisem: Sprawiedliwi wśród Narodów Świata (może być napis na flipcharcie)

Zadanie uczestników: Przy stanowisku wisi kartka A3 jako *mind map*a z napisem: Sprawiedliwi wśród Narodów Świata. Każda grupa uzupełnia *mind map*ę na zasadzie skojarzeń i wiedzy.

Podsumowując pracę przy stanowiskach, prowadzący prosi uczestników o uformowanie koła i zadaje pytanie, które stanowisko było najciekawsze (dostarczyło nowych informacji, było kontrowersyjne, wywarło najsilniejsze wrażenie). Prowadzący pyta, czy coś było niejasne lub niezrozumiałe. Pyta i komentuje poszczególne stanowiska [zał. 4.12].

5. Dyskusja – Trudna Pamięć (15 min.)

Potrzebne materiały: [zał. 5.1] (opcjonalnie).

Prowadzący zadaje pytania do dyskusji, nawiązując do problemu trudnej pamięci:

- czy ukrywanie Żydów było po wojnie powodem do dumy?
- czy w rodzinie Ratujących i Ocalonych historia o ukrywaniu była opowiadana?
- co jest ważne w procesie przekazywania historii?

Moderując dyskusję, prowadzący warsztaty zwraca uwagę, że historie Sprawiedliwych i Ocalonych zasługują na pamięć. Są one elementem wspólnej pamięci i czymś, co łączy Polaków i Izraelczyków, także tych siedzących na sali. Historie Sprawiedliwych i Ocalonych to opowieść z ich wspólnej historii i dlatego powinni wspólnie o nich pamiętać.

Można na zakończenie dyskusji przytoczyć wypowiedź Adeli Grzesiuk-Dąbskiej i Bencjona Drutina o trudnej pamięci [zał. 5.1].

6. Ćwiczenie – Pamięć Sprawiedliwych i Ocalonych (10 min.) Opcjonalnie.

Potrzebne materiały: imiona i nazwiska Sprawiedliwych i Ocalonych [zał. 6.1].

Uczestnicy warsztatów stają w kręgu. Każdy uczestnik dostaje małą kopertę z karteczką z napisanym imieniem Sprawiedliwego wśród Narodów Świata lub Ocalonego z Holocaustu [zał. 6.1]. Należy przeczytać imię, zapamiętać je i schować karteczkę do koperty. Następnie, chodząc po sali, należy wymienić się „swoim” imieniem z jak największą ilością osób, mówiąc imię Sprawiedliwego lub Ocalonego : „Daję ci...” przy wymianie kopert nie należy do nich zaglądać. Ćwiczenie trwa około 2 minut (5-10 wymian), po czym wszyscy stają w kręgu i sprawdzają, czy ostatecznie imię, jakie usłyszeli przed zatrzymaniem gry zgadza się z zapisanym w kopercie. Uczestnicy, którym się zgadzają imiona podnoszą rękę w górę. Po skończonym wymienianiu się karteczkami z imionami prowadzący pyta, dlaczego trudno jest zachować pamięć nawet w tak prostej grze. Wymaga to indywidualnego zaangażowania.

Prowadzący warsztaty zachęca uczestników warsztatu do zabrania jednego imienia ze sobą.

Podsumowanie warsztatów

Prowadzący dziękuje uczestnikom za udział w warsztatach. W podsumowaniu można wskazać, że pamięć jest elementem tożsamości kulturowej.